

МОДЕРНО ДРУШТВО НА КРАЈУ ДУГОГ ПОГРЕШНОГ ПУТА

У потрази за изгубљеном душом

Прекинувши стварну животворну везу са свим што не може да региструје својим простим физичким чулима и да објасни својим суженим таштим „разумом”, човек Запада је жариште модерног нихилизма населио у своје срце. Када је био на корак до провалије, окренуо се науци и убрзо је претворио у нову религију. Између вере сведене на пуки религиозни апарат и науке парадоксално воспостављене у веру, изгубљен је духовни основ заједнице и смисао личности. Све је прекрио релативизам механички сабраних индивидуа, усамљених у гомили, и себичлук њихових помахниталих ега. Шта сад?

Пише: Роберт де Херте

Ве-ли-ки са-го-вор-ник са веч-нош-ћу, па-па Јо-ван Па-вле II, умро је без гла-са. То је сим-бол, бар у За-пад-ној Евро-пи, очи-глед-ног па-да ре-ли-ги-је. Еро-зи-је вер-ске прак-се, гу-бље-ња ве-ре, кра-ха осе-ћа-ња при-пад-но-сти, кри-зе по-зи-ва, не-стан-ка со-ци-јал-ног хриш-ћан-ства, уру-ша-ва-ња европ-ског кул-тур-ног те-ме-ља. Све те

по-ја-ве, ко-је иду упо-ре-до са са-вре-ме-ним на-прет-ком и гу-ше-њем ча-ро-ли-је све-та, уопште ни-су у ко-ре-ла-ци-ји са не-ким успо-ном ума, већ са ге-не-ра-ли-за-ци-јом ре-ла-ти-ви-зма, ин-ди-ви-ду-а-ли-зма и прак-тич-ног ма-те-ри-ја-ли-зма, са бри-са-њем би-ло ка-кве нор-ма-тив-не вред-но-сти ма-се у ко-рист по-тре-ба за „лич-ном сло-бо-дом”. У ко-ре-ла-ци-ји су са при-ма-том при-ват-не сфе-ре над др-жав-ном. Ин-ди-ви-ду-ал-на ве-ра, све-де-на на ста-тус јед-ног миш-ље-ња ме-ђу миш-ље-њи-ма, за-ме-ни-ла је ре-ли-ги-о-зну ор-га-ни-за-ци-ју друш-тва.

ИРАЦИОНАЛНОСТ АТЕИЗМА

На-су-прот оно-ме што се ту и та-мо при-ча, да-нас се не кон-ста-ту-је ни-ка-кав „по-вра-так ре-ли-ги-ји”. И сам исла-ми-зам, ко-ји иза-зи-ва ра-зна при-ви-ђе-ња, пре све-га је по-ли-тич-ки фе-но-мен (о че-му све-до-че зах-те-ви оних ко-ји му при-па-да-ју) и је-дан од симп-то-ма опште кри-зе иден-ти-те-та. У арап-ско-му-сли-ман-ском све-ту исла-ми-зам игра уло-гу обе-леж-ја иден-ти-те-та за ста-нов-ниш-тво ко-је ни-је у ста-њу да се су-о-чи са иза-зо-ви-ма са-вре-ме-ног све-та. Ме-ђу Евро-пља-ни-ма, где је исла-ми-зам све ви-ше обе-леж-је лич-ног из-бо-ра, он ви-ше из-ра-жа-ва пер-цеп-ци-ју ре-ли-ги-је као на-чи-на да се не-ко раз-ли-ку-је од дру-гих, не-го што ствар-но пред-ста-вља при-пад-ност истин-ској тра-ди-ци-ји. Ре-ли-ги-ја се не ја-вља то-ли-ко као та-ква, већ као плашт за те-жњу иден-ти-фи-ка-ци-је или за-јед-ниш-тва. Што се ти-че те-ро-ри-стич-ког на-си-ља или фун-да-мен-та-ли-стич-ке на-ва-ле, то ви-ше иде у при-лог од-ла-ска не-го у при-лог по-врат-ка ре-ли-ги-је.

Мо-жда се ни-ка-да ни-је то-ли-ко го-во-ри-ло о ре-ли-ги-ји не-го од ка-да она има све ма-њи ути-цај на ду-ше. Ре-ли-ги-ја је у кри-зи, али пра-во пи-та-ње је мо-же ли се ко-лек-тив-но без ње. Те-за на-сле-ђе-на из XIX ве-ка, пре-ма ко-јој што бу-де ви-ше на-у-ке би-ће ма-ње ве-ре, очи-глед-но не др-жи во-ду. На-у-ка је пот-пу-но не-спо-соб-на да по-ве-же љу-де. Она не ства-ра друш-тве-не ве-зе ни-ти по-ве-зу-је свест раз-ли-чи-тих осо-ба. Иде-ја да ће ре-ли-ги-ја би-ти са-мо оставш-ти-на вре-ме-на пред-о-дре-ђе-на да не-ста-не бр-зи-ном ко-јом ће да ра-сте друш-тве-на ра-ци-о-нал-ност јед-на-ко је чин ира-ци-о-нал-ног ве-ро-ва-ња, чин ко-ји пре-тва-ра на-у-ку у вр-сту ве-ре.

Ис-тра-жи-ва-чи на пла-ну друш-тве-них на-у-ка ге-не-рал-но пред-ста-вља-ју на-у-ку као „од-го-вор” на по-тре-бу за пси-хо-лош-ким, со-ци-о-лош-ким, па и би-о-лош-ким ре-дом. Они се пре све-га ин-те-ре-су-ју за ин-ди-ви-ду-ал-но ве-ро-ва-ње или ин-ди-ви-ду-ал-ну ве-ру, а за-тим за ре-ли-ги-ју као ин-сти-ту-ци-ју или друш-тве-ну чи-ње-ни-цу. Али, сва та об-јаш-ње-ња има-ју исту греш-ку: функ-ци-о-на-ли-стич-ког су ти-па. Функ-ци-о-на-ли-зам је је-дан од об-ли-ка ути-ли-та-ри-зма и основ-ни му је по-сту-лат да об-јаш-ње-ње не-ке ства-ри ле-жи у пи-та-њу че-му она слу-жи, ка-ква је ње-на функ-ци-ја или ка-кву уло-гу има. Тај не-суш-тин-ски и ре-дук-тив-ни при-ступ је сва-ка-ко у скла-ду са ду-хом вре-ме-на. Пре-у-ре-ђу-ју-ћи пред-мет ко-ји же-ли да про-у-ча-ва, функ-ци-о-на-ли-зам га у ства-ри ру-ши. То при-зна-је и Па-скал Бо-јер: „Ни-је до-вољ-но ве-ро-ва-ти да се зна-ју раз-ло-зи због ко-јих љу-ди има-ју из-ве-сне иде-је да би се за-и-ста об-ја-сни-ло заш-то их има-ју.”

УНИВЕРЗАЛНОСТ СВЕТОГ

Де-фи-ни-ци-је ре-ли-ги-је ко-је је име-ну-ју или суш-та-стве-но од-ре-ђу-ју има-ју пред-ност да не окре-ћу суш-ти-ну про-тив ре-ли-ги-је. Оне при-зна-ју да ве-ро-ва-ње, као ни сим-бо-лич-ки си-сте-ми, не мо-же да се све-де на сво-ју функ-ци-о-нал-ност. Те де-фи-ни-ци-је при-ви-ле-гу-ју и сам об-је-кат ко-јим се ба-ве. Дру-гим ре-чи-ма, оне се-жу у ду-бо-ки из-вор фе-но-ме-на пош-ту-ју-ћи ње-го-ву спе-ци-фич-ну бит. У слу-ча-ју ре-ли-ги-је то зна-чи да се она не мо-же раз-у-ме-ти ако се не по-ђе од чи-ње-ни-це да они ко-ји про-по-ве-да-ју ве-ру зби-ља ве-ру-ју у то што ка-жу да ве-ру-ју. То не зна-чи да је то у шта они ве-ру-ју оба-ве-зно исти-на, већ да они ве-ру-ју у то што ка-жу да ве-ру-ју. Да-кле, ре-ли-ги-ја не-ма дру-ги об-је-кат осим оно-га ко-ји из-ри-чи-то про-по-ве-да-ју вер-ни-ци.

Тре-ба за-кљу-чи-ти да раз-не ре-ли-ги-је, ко-је и са-ме раз-ли-чи-то схва-та-ју шта је то ре-ли-ги-о-зни чин, ни-су уни-вер-зал-не са-ме по се-би, већ је уни-вер-зал-но оно што је све-то. Уни-вер-зал-но је оно што је у тим ре-ли-ги-ја-ма до-и-ста са-крал-но. Та-да се по-ста-вља про-блем: ви-де-ти да ли је не-ко друш-тво спо-соб-но да се ор-га-ни-зу-је, на

трајан начин, без икакве форме са-крал-но-сти. Може ли човек, суочен са својом коначношћу, да живи без икаквог односа са оностраним? Могу ли људске културе да опстану без колективног хоризонта? Без ослонаца на било шта друго осим на себе? Без заједничких вредности и уверења? Може ли се живети заједно без заједништва? И није ли човекова неспособност да препозна присуство онога што превазилази његову егзистенцију управо жарите силе савременог нихилизма која га вуче у безверје?

Хајдегер је рекао: „Само Бог може да нас спаси.“ Али, он је то и прецизирао: „Спасити не значи једноставно сачувати оно што још постоји, већ првотно значи и креативно оправдање своје прошле и будуће историје“. Подсећајући на антирелигиозну илузију тржишних друштава, Режис Дебре наводи речи Пола Валерија: „Шта бисмо ми били без помоћи онога што не постоји?“ <

(Октобар 2005)